

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2020. – Т. 41. – С. 185-193
DOI: 10.31861/mhpi2020.41.185-193

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2020. – Volume. 41. – pp. 185-193
DOI: 10.31861/mhpi2020.41.185-193

УДК 327.8 : 314.15

© Марина Семенкова¹

Підходи до виявлення зовнішнього керування міжнародними міграційними процесами

В статті розроблені способи виявлення зовнішнього керування процесами міжнародної міграції з метою попередження їх використання як засобу деструктивного впливу на цільову країну або зменшення негативних наслідків такого керування. Виділено два основні напрямки впливу суб'єкта зовнішньої політики на міграцію – з метою вирішення внутрішніх проблем і з метою її використання як засобу деструктивного впливу. Враховуючи можливий прихований характер дій суб'єкта зовнішньої політики, для кожного з напрямків розроблено способи виявлення його зацікавленості в міграції і в її певних характеристиках, розроблено показники, аналіз яких дозволяє виявити ознаки керування актором процесів міжнародної міграції, набуття нею конфліктогенних властивостей і використання конфліктного потенціалу міграції з метою ослаблення або дестабілізації цільової країни зсередини.

Ключові слова: міжнародна міграція, суб'єкт зовнішньої політики, деструктивний вплив, горизонтальна нерівність, конфліктогенність.

Approaches to the External Directing of the International Migration Processes Identifying

The study worked out the ways to identify the external directing of the international migration processes by the foreign policy actor that is interested in the migration use as a means of the destructive influence on the certain country or region. The fact that the external actor can be interested in using the migration processes in order to solve the internal problems or to achieve the foreign policy goals including the aggressive ones was substantiated. As for the latter the migration can be influenced and used as a means of the destabilization of the certain country or region. Given that the actor influences and uses the migration in a hidden way the identification of the interested actor's involvement in the migration processes directing can be done by the determination of the foreign policy actors that have the problems that can be solved or goals that can be achieved due to the migration. Then the international migration processes should be analyzed in order to find if their characteristics correspond the ones migration must have for the foreign policy actor's determined problems to be solved or its foreign policy goals to be achieved. For this to be done the article contains the sets of the international migration indicators developed by the author, including the ones that identify the dynamics of the level of horizontal inequality level between migrants and locals and the dynamics of the migration conflictogenity level. Besides the signs of the actor's direct involvement were worked out. Analyzing the actor's current problems or expected goals, international migration features, the dynamics of the conflictogenity level and the signs of the actor's involvement the threat of the use of migration as a means of hybrid destructive actions against the certain state or region can be predicted and prevented.

Keywords: international migration, foreign policy actor, destructive impact, horizontal inequality, conflictogenity.

Постановка наукової проблеми та її значення. На різних етапах історії людства міграція населення істотно впливала на розвиток окремих країн і регіонів, стан міжнародних відносин тощо. Однак нові тенденції і закономірності міграції в умовах сучасного світу роблять її ще і

¹ Викладач Навчально-наукового центру іноземних мов Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського, Україна. E-mail: 7104285@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-4143-5671>.

зручним і привабливим засобом досягнення зовнішньополітичних цілей². Завдяки розвитку технічних засобів інформатизації і комунікації, а також у зв'язку із зміною підходів у визначенні політичних і зовнішньополітичних цілей і методів їх досягнення може здійснюватись зовнішнє керування міграційними потоками. Таке керування може відбуватись як на етапі формування і спрямування міграційних потоків, так і під час перебування мігрантів в приймаючій країні. В подальшому негативні для країни наслідки міграції і набутий нею конфліктний потенціал можуть бути використані зацікавленим суб'єктом політики з деструктивною метою³.

В такому випадку міграцію і, зокрема, стороннє управління міграцією можна, а в окремих випадках і необхідно сприймати як загрозу національній безпеці країни. У зв'язку з цим на постійній основі слід відслідковувати перебіг і зміну властивостей міграційних процесів. В той же час враховуючи можливість зовнішнього впливу на міграцію, її потрібно досліджувати як явище, характеристики якого і, відповідно, наслідки для держави залежать від того, чи є міграція стихійною чи керованою.

Стан вивчення проблеми. Аналізу перебігу і властивостей міграційних процесів, який є необхідною умовою розроблення і імплементації міграційної політики держави⁴, присвячені праці В. Онікієнко⁵, В. Іонцева⁶, А.Хомри⁷, Ж. Зайончковської, І. Молодикової⁸, О. Малиновської⁹, О. Позняка¹⁰, Ю. Римаренка¹¹, і ін. Втім вказані автори розглядають міграцію як стихійний процес, виникнення і перебіг якого визначаються об'єктивно існуючими умовами, без зовнішнього впливу на них з боку зацікавлених суб'єктів. В той же час можливість зовнішнього керування, часто прихованого, міграційними процесами вимагає розробки специфічних методів і способів дослідження керованих міграційних процесів.

Метою статті є розробити алгоритм виявлення можливого керування міграцією суб'єктом зовнішньої політики. Досягнення визначеної мети вимагає вирішення наступних завдань:

- виявити цілі, для досягнення яких суб'єкт може вдаватись до керування міжнародною міграцією;
- визначити характеристики міграційних процесів, які можуть вказувати на вплив на них з боку зацікавленого суб'єкта політики;
- з'ясувати, які дії суб'єкта свідчать про здійснення ним зовнішнього керування транскордонними міграційними процесами.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на визначену ціль і на взаємозалежність наведених задач, можливе керування суб'єктом міжнародною міграцією може бути виявлене лише при дослідженні їх як елементів системи, що пояснює доцільність використання системного підходу. В рамках даного підходу було використано метод моделювання, що уможливило розкрити взаємозв'язки вищезазначених елементів. Це дозволяє передбачити зміну вірогідності цілесп-

² Danyk, Y., Semenkov, M. (2019) 'Directed migration as a means to achieve the hybrid war goals', *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Питання політології"*, 35, с. 72-79.

³ Danyk, Y., Semenkov, M. (2020) 'Peculiarities of use the migratory processes as the means of policy and hybrid destructive actions in the international relations in contemporary geopolitical conditions'. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Питання політології"*, 36, с. 89-100.

⁴ Воробьева, О. (2001) *Миграционная политика. Серія «Миграция населения»*. Минфедерации России. Москва. с. 9.

⁵ Онікієнко, В., Поповкин В. (1973) *Комплексное исследование миграционных процессов: анализ миграций населения УССР*. Москва: Статистика. 159 с.

⁶ Ионцев, В. (1999) *Международная миграция населения: теория и история изучения*. Диалог-МГУ. Москва. 370 с.

⁷ Хомра, А. (1979) *Миграция населения: вопросы теории, методики исследования*. Київ: Наук. думка. 146 с.

⁸ Зайончковская, Ж., Молодикова, И., Мукомель, В. (ред.) (2007) *Методология и методы изучения миграционных процессов*. Москва: Адамант. 370 с.

⁹ Малиновська, О. (2018) *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії*. Київ: НІСД. 472 с.

¹⁰ Позняк, О. (ред.) (2007) *Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи*. Умань. 276 с.

¹¹ Римаренко, Ю. (ред.) (1998) *Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика*. Довіра. Київ. 912 с.

рмованого впливу суб'єкта на міграцію в залежності від змін, що відбуваються з елементами системи.

Під керованістю міграційними процесами розуміється або комплекс дій по створенню умов для формування міграційних потоків із заданими кількісними і якісними характеристиками і їх подальшої міграційної поведінки, або комплекс дій по маніпулюванню свідомістю населення таким чином, щоб навіть за відсутності необхідних об'єктивних умов вищевказані формування і перебіг міграційних процесів відбувалися відповідно до потреб зацікавленого актора. Але прихований характер діяльності суб'єкта політики по керуванню міграційними процесами ускладнює задачу її виявлення і вимагає здійснювати його опосередковано. Отже в першому випадку з метою виявлення зовнішнього керування міграційними процесами ми маємо побачити ознаки створення умов для міграції із заданими характеристиками. В другому випадку - ознаки перебігу міграційних процесів всупереч відсутності необхідних для цього умов, тобто чи існує невідповідність характеристик і особливостей перебігу міграційних процесів існуючим для цього умовам.

Таким чином ми маємо почати з визначення зацікавленості серед суб'єктів зовнішньої політики у міжнародній міграції, попередньо визначивши їх коло. Зокрема, можливо з'ясувати чи існують у потенційного суб'єкта проблеми, які теоретично можуть бути вирішені завдяки міграції, або чи існують у нього претензії, які можуть бути за допомогою міграції забезпечені. Особливо небезпечним є існування у суб'єкта політичних цілей, які можуть бути досягнуті шляхом застосування агресивних деструктивних дій. Але навіть за відсутності таких цілей бажання використати міграції для вирішення ним власних проблем можуть створити загрозу національним інтересам держави, якої міграційні проблеми безпосередньо стосуються.

Аналізуючи транскордонні міграційні процеси в країні можна виявити існування зацікавленого в міграції суб'єкта або суб'єктів, які мають внутрішні проблеми, що теоретично можуть бути вирішені завдяки міжнародній міграції. В якості таких суб'єктів можуть виступати, наприклад, як країна походження мігрантів, так і країна їх спрямування. Спектр внутрішніх проблем, для вирішення яких є доцільним вдаватися до міграції достатньо широкий, але в основному це нестача або занадто велика кількість людських і трудових ресурсів, депопуляція країни або регіону країни, потреба в корегуванні етнічної або конфесійної структури населення тощо¹².

У випадку, якщо в якості зацікавленого суб'єкта виступає країна, то вирішення внутрішніх проблем і досягнення власних інтересів за допомогою міграції по своїй суті є функцією державної міграційної політики, адже міграційна політика являє собою комплекс розробок і заходів, спрямованих на формування необхідних потоків і потрібної інтенсивності міграції населення¹³. Однак можливості суб'єкта політики в сучасних умовах, завдяки розвитку маніпулятивних технологій і використанню досягнень інформаційно-комп'ютерної революції, проводити таку політику приховано або приховуючи істинні інтереси ставить перед державою, відносно якої така політика спрямована, необхідність точно розуміти короткострокові, середньострокові і довгострокові цілі зацікавленого в міграції суб'єкта зовнішньої політики, а також методи і засоби їх досягнення з метою своєчасного і правильного реагування.

Одночасне дослідження перебігу і властивостей міграційних процесів дозволить з'ясувати чи вони відповідають визначеним нами інтересам суб'єкта. При цьому ретельний аналіз його політики дозволяє побачити ознаки впливу на кількісний і якісний склад мігрантів і напрямки міграційних потоків.

¹² Малиновська, О. (2018) *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії*. НІСД. Київ. 472 с.

¹³ Хомра, А. (1979) *Міграція населення: вопросы теории, методики исследования*. Наук. Думка. Київ. с. 50.

Схема 1. Виявлення можливості використання суб'єктом зовнішньої політики міграції для вирішення внутрішніх проблем

Якщо наявність внутрішніх проблем можна визначити зробивши аналіз політичного і соціально-економічного становища країн регіону, а наявність зовнішньополітичних інтересів – на основі аналізу зовнішньої політики суб'єктів, їх міжнародних і двосторонніх відносин, то в якості основних показників, які б давали нам можливість проаналізувати відповідність характеристик міграції вирішенню вищевказаних проблем і ознаки впливу зацікавленого актора на міграційні процеси, можна використати зокрема:

- кількість мігрантів, які виїхали/в'їхали в країну за певний період
- вікову структуру мігрантів
- рівень освіти мігрантів
- володіння мігрантами мовою спілкування в країні призначення
- приналежність до етнічних і конфесійних груп
- наявність серед мігрантів значної кількості представників певних спеціальностей
- статеву структуру мігрантів і т.д.

Даний список не є вичерпним і може бути доповнений враховуючи особливості кожного конкретного випадку. Наприклад, якщо в якості зовнішньополітичного інтересу суб'єкта виступає зміна державної приналежності певних територій, для чого в конкретних умовах є доцільним міграція людей певної етнічної приналежності, то можуть бути додані такі показники як етноконфесійна структура спільноти мігрантів, динаміка зміни етноконфесійної структури країни походження і країни-реципієнта, географічне розселення мігрантів, швидкість асиміляції мігрантів, тощо.

Крім того має бути проведений ретельний аналіз історії країни, історії міжнародних відносин в регіоні, а також двосторонніх відносин між країною походження і країною спрямування мігрантів, наявність територіальних претензій, внутрішньополітичні і зовнішньополітичні цілі обох країн, при досягненні яких є доцільним і можливим використання міграційних процесів. При цьому не можна виключати можливість зацікавленості в подібних міграційних процесах і, відповідно, керування ними третьої сторони, а не країни походження чи країни спрямування.

Що стосовно впливу визначеного нами зацікавленого суб'єкта на міграцію, то він може бути визначений завдяки:

- контент-аналізу публікацій і сюжетів в засобах масової інформації і постів в соціальних мережах, в яких головною ідеєю виступає задача стимулювати міграцію або уповільнити її, наприклад сюжети про високі життєві стандарти в країні і доступ до них мігрантів, легкість працевлаштування, пошуку житла, тощо;

- аналізу міграційної політики як країни походження мігрантів, так і країни призначення, наприклад наявність програм безоплатного доступу мігрантів до здобуття вищої освіти, умови доступу мігрантів щодо ринку праці, проведення підприємницької діяльності, міграційні обмеження і наявність візового режиму, перспектива для мігрантів отримання громадянства, тощо;

- аналізу заходів внутрішньої політики, які не мають прямого відношення до міграції і мігрантів, але впливають на міграцію опосередковано, наприклад залишення тих чи інших галузей економіки без державної підтримки або взагалі відсутність індустріальної політики, зменшення обсягів соціальних послуг для населення, тощо;

- аналізу діяльності організацій і агентств, особливо неурядових, які підтримують міграцію, допомагають людям мігрувати, проводять агітаційну роботу, тощо;

- контент-аналіз промов політичних лідерів, програмних документів політичних партій, звітів урядів і відповідних урядових структур, аналіз наукових публікацій і аналітичних доповідей, політичних гасел, тощо.

Ще одним напрямком використання міграційних процесів є деструктивні дії проти цільової країни з метою її дестабілізації і ослаблення. В цьому випадку використання міграційних процесів перетворюється на нетрадиційну або асиметричну загрозу, адже їх дія при цьому спрямовується на уразливі сфери життєдіяльності суспільства або використовується у зв'язку з обмеженими можливостями країни застосовувати заходи реагування на міграційні потоки. Слід сказати, що асиметричність використання міграційних процесів як деструктивного засобу – це ще і невідповідність між відносно невеликими зусиллями і ресурсами, спрямованими на їх застосування, і значним ефектом, який може бути отриманий.

Для визначення суб'єкта, зацікавленого в дестабілізації певної країни, зокрема використовуючи міграційні процеси, ми маємо звернутися до прогнозування дій потенційного зовнішньополітичного противника і, зокрема, визначити чи існує загроза використання міграції як деструктивного засобу політики. Крім визначення фактичної загрози такого використання увага має приділятися і аналітичній ідентифікації загрози потенційної, а також її прогнозуванню, тобто необхідно визначити наміри і можливості з боку суб'єктів керувати міграційними процесами з деструктивною метою до того, як з'являться фактичні докази наявності таких намірів.

Отже, тут слід почати з вивчення політичного і військово-стратегічного значення держави в світі і регіоні, проаналізувати її зовнішню політику і її місце в системі міжнародних відносин, крім того проаналізувати міжнародні відносини в регіоні в цілому і зовнішню політику країн регіону. Зокрема слід визначити наявність соціально-економічних, політичних і етнорелігійних протиріч між останніми, динаміку їх змін, а також готовність вирішувати ці протиріччя агресивним шляхом. В той же час маємо проаналізувати широкий спектр потенційних уразливостей і слабких місць в системі безпеки держави, використання міграційних процесів відносно якої ми досліджуємо.

На першому етапі такого визначення проводиться збір і обробка необхідних вихідних даних в тому числі щодо вищенаведених показників. З цією метою можуть в основному використовуватись дані розвідки відкритих джерел, тобто отриманих із традиційних ЗМІ, інтернет-видань, акаунтів в соцмережах, офіційних звітів державних структур, публічних звітів політиків та держслужбовців, професійних і академічних звітів, конференцій, доповідей, статей, виступів експертів. Також слід додатково використовувати дані, отримані в ході цілеспрямованої діяльності органів зовнішньої розвідки, роботи агентурних мереж, тощо.

На другому етапі відбувається аналіз отриманих даних і оцінка поточного стану небезпеки міграційних процесів, а також наявність ознак зовнішнього керування ними, причин і умов для їхнього використання в тому числі за допомогою прогнозно-аналітичних методів, методів математичного моделювання, методів статистичного аналізу, логіко-аналітичного аналізу, методів системного аналізу, методу вірогіднісного аналізу, методів експертних оцінок, лінійного і динамічного програмування, тощо. Таким чином ми можемо аналізувати не тільки наміри, але і конкретні дії як країн, так і недержавних акторів.

Зокрема, одним із шляхів набуття міграційними процесами конфліктогенності, є трансформація горизонтальної нерівності між місцевою спільнотою і мігрантами. Таким чином, з метою дослідити, чи відбувається в поточний момент формування конфліктного потенціалу суспільства, ситуація має бути проаналізована враховуючи крім вищенаведених показників, що характеризують міграцію (з метою вирішення внутрішніх проблем) такі, що демонструють динаміку рівня нерівності, в тому числі:

- відношення частки мігрантів до частки місцевого населення
- середній вік мігрантів / середній вік місцевих жителів
- середній рівень освіти мігрантів / середній рівень освіти серед місцевого населення
- рівень зайнятості серед мігрантів / рівень зайнятості серед місцевого населення
- середній рівень доходів мігрантів / рівень зайнятості серед місцевого населення
- робота відповідно освіти і кваліфікації представників мігрантів / представників місцевого населення
- місце мігрантів / місцевих жителів в ієрархічній структурі підприємств і організацій
- доступ мігрантів до системи соціального забезпечення

- можливість мігрантів мати політичне представництво.

Моніторинг динаміки цих показників повинен проводитись на регулярній основі з метою своєчасного виявлення зміни рівня горизонтальної нерівності. Слід зазначити, що зміна горизонтальної нерівності може відбуватись як у напрямку погіршення, так і покращення становища мігрантів відносно місцевого населення, але в обох випадках відчутне збільшення горизонтальної нерівності спричиняє підвищення конфліктогенності суспільства.

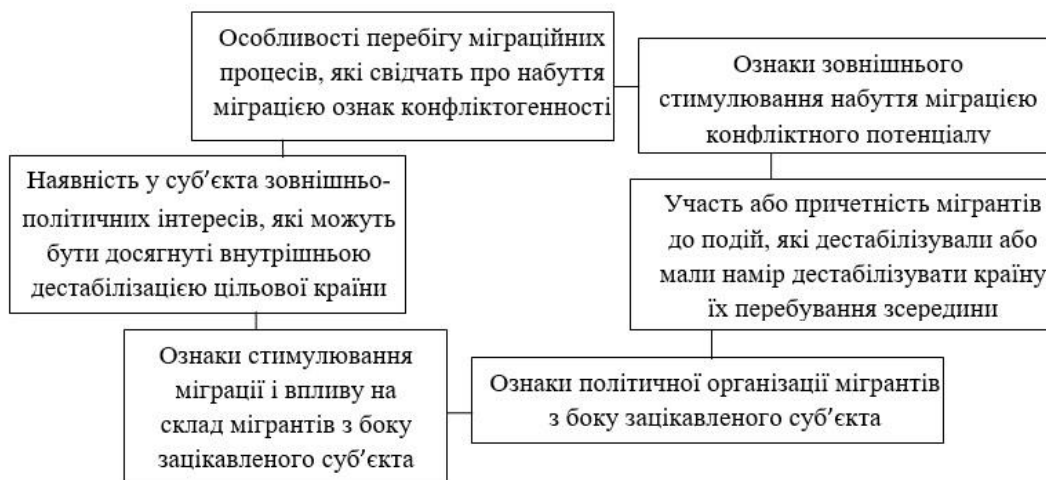
Крім збільшення горизонтальної нерівності можуть діяти інші фактори, які сприяють нарощуванню конфліктного потенціалу. Серед них є такі, що піддаються кількісному вимірюванню: частка серед мігрантів молоді віком від 15 до 29 років, рівень урбанізації в країні, соціальне походження мігрантів, наявність і кількість серед них осіб з військової підготовкою, або з досвідом участі в збройних конфліктах, а також такі, що підлягають аналізуванню – міграційне законодавство і суворість його дотримання, тип територіального розподілу мігрантів, історія двосторонніх відносин між країною походження і країною спрямування (протиріччя, конфлікти, претензії, тощо), приналежність мігрантів і місцевих жителів до однієї або різних етнічних або конфесійних груп, наявність кризових явищ в країні і регіоні, наявність і тип збройного конфлікту в країні перебування мігрантів або в сусідніх країнах, тощо.

Слід звернути окрему увагу на безпекову ситуацію, яка існує в країні походження мігрантів, особливо на наявність в ній не тільки класичних збройних конфліктів, але і конфліктів гібридного характеру. По-перше, часто саме вони спричиняють збільшення потоків мігрантів, а по-друге – вони впливають на конфліктний потенціал міграційних потоків¹⁴.

Як і в попередньому випадку, даний список не є вичерпним, в кожній конкретній ситуації можуть додаватись специфічні показники. Також при дослідженні різних міграційних процесів може відрізнитись вага того чи іншого показника. Більше того, для кожного окремого випадку мають бути визначені граничні рівні застосованих показників, по досягненні яких процес набуття конфліктогенності набуває неконтрольованого характеру.

Крім цього кожний показник може бути проаналізований на предмет впливу на його значення з боку зацікавленого в міжнародній міграції суб'єкта політики як на етапі переміщення людей, так і на етапі трансформації горизонтальної нерівності на новому місці перебування мігрантів. Також слід визначити роль зацікавленого суб'єкта у формуванні інших факторів, які сприяють набуттю міграційними процесами конфліктогенності.

Схема 2. Елементи комплексної оцінки впливу суб'єкта зовнішньої політики на конфліктогенність міграційних процесів

В той же час слід пам'ятати і про те, що зацікавленість суб'єкта в міграційних процесах із конкретними заданими характеристиками може бути прихованою, а також не завжди може бути зрозумілим, наприклад, яка країна більше зацікавлена в міграції – країна походження чи країна призначення. Більше того, кінцевим вигодонабувачем може взагалі бути третя сторона

¹⁴ Pacek, P., Danyk, Y., Semenikova, M. 2019 'Patterns of the migration during the hybrid warfare and its conflictogenity', *Torun International Studies*, 12, p. 61-73.

із власними зовнішньополітичними інтересами, які можуть бути досягнуті за допомогою міграційних потоків з конкретним кількісним і якісним складом і з конкретним спрямуванням.

Те саме треба сказати і про використання міграції з деструктивною метою. Бажання приховати свою зацікавленість, позбутися міжнародно-правової відповідальності, зберегти імідж вимагає від суб'єкта зовнішньої політики впровадження дій по керуванню міграцією і тим більше її використанню з деструктивною метою приховано, або пояснюючи свої дії благовидними намірами. Втім, аналіз ситуації на базі вищенаведених показників дає нам можливість виявити зацікавленість суб'єкта, а також передбачити можливість використання міграції з деструктивною метою ще на етапі створення передумов для цього.

Під час проведення аналізу і оцінки слід враховувати і те, що зацікавлені суб'єкти зовнішньої політики можуть керувати міграцією не на всіх етапах, а лише на окремих. Міграційні потоки можуть сформуватись стихійно, або, наприклад, їх може сформувати і скерувати один суб'єкт, наприклад з метою вирішення своїх внутрішніх проблем, а інший суб'єкт, зацікавлений в дестабілізації країни походження або країни призначення мігрантів може почати впливати на перебіг і характеристики міграційних процесів, на набуття ними конфліктного потенціалу вже на етапі перебування мігрантів на новому місці проживання.

Крім визначення переліку показників вважається також за необхідне і визначення значень, досягнення яких, особливо при системному аналізі з урахуванням інших показників і обставин вказує на ступінь небезпеки і вірогідність появи безпосередньої загрози національній безпеці внаслідок зовнішнього керування міграцією. Для кожного конкретного випадку такі значення можуть відрізнятись, так само як і вага кожного показника в системі оцінювання. Однак, дослідження цього аспекту, принаймні з метою вироблення підходів до принципу визначення таких значень створює для нас простір для подальших досліджень.

Що до ознак участі зацікавленого суб'єкта зовнішньої політики в набутті міграційними процесами конфліктогенних властивостей і їх подальше використання з деструктивною метою відносно певних країн чи регіонів, то ті ознаки, які були запропоновані в *Схемі 2 «Елементи комплексної оцінки впливу актора на конфліктогенність міграційних процесів»* мають бути проаналізовані з точки зору підвищення рівня конфліктогенності. Наприклад, проводячи контент-аналіз публікацій в ЗМІ і постів в соціальних мережах слід звертати увагу на ознаки розпалювання ворожнечі між мігрантами і місцевими жителями, заклики до силового розв'язання соціально-економічних і політичних протиріч, ознаки політичної організації мігрантів, тощо. Також, враховуючи роль засобів масової інформації і комунікації в розхитуванні соціально-політичної стабільності, можливість формування завдяки ним негативної картини подій, розповсюдження інформації про заплановані протестні акції в тому числі в рамках концепції «лідерство через громадську владу» вони мають моніторитись на предмет створення зацікавленим суб'єктом політики соціальних мереж, сайтів, тощо, учасники яких об'єднуються за принципом приналежності до мігрантської спільноти, і за принципом приналежності до певних етнічних і конфесійних груп.

При дослідженні особливостей міграційних процесів з метою виявлення можливості зовнішнього впливу на них слід пам'ятати про здатність міграційних процесів до саморегулювання. Таким чином показники, які вказують на збільшення рівня горизонтальної нерівності, не обов'язково свідчать про підвищення рівня конфліктогенності і, відповідно, про можливість внутрішньої дестабілізації країни. В той же час наявність суб'єкта політики, зацікавленого в дестабілізації, або в досягненні своїх зовнішньополітичних інтересів, або у вирішенні власних внутрішніх проблем може стати ключовим фактором перетворення міграції на деструктивний процес.

Висновки. Можливість зовнішнього керування міграцією з метою її використання як засобу гібридного впливу вимагає від країн, відносно яких такий вплив застосовується або може бути застосований, комплексного аналізу з одного боку цілей і дій міжнародних акторів, з іншого - особливостей перебігу міграційних процесів на предмет їх керованості. Отже, існування такого керування передбачає наявність у суб'єкта зовнішньої політики політичних і зовнішньополітичних цілей, які можуть бути досягнуті за допомогою міграції. Ці цілі можуть бути зведені до вирішення внутрішніх проблем суб'єкта або до деструктивного впливу на цільову країну або регіон. Але навіть у випадку використання суб'єктом зовнішньої політики міграції для вирі-

шення власних внутрішніх проблем, вона може деструктивно вплинути на розвиток і стан безпеки країни, що зазнає дії міграційних процесів. Наявність у суб'єкта внутрішніх проблем можна визначити в результаті аналізу політичного і соціально-економічного становища країн регіону, а наявність в нього певних зовнішньополітичних інтересів, в тому числі агресивного або деструктивного характеру – на основі аналізу його зовнішньої політики.

Враховуючи зазвичай прихований характер керування суб'єктами політики міграцією з метою її подальшого використання слід виявити характеристики міграційних процесів, які вказували б на вплив на них з боку зацікавленого суб'єкта, застосовуючи при цьому визначені нами в статті показники, зокрема кількісного і якісного складу мігрантів, типу їх географічного розселення, тощо. Проаналізувавши вказані характеристики міграції може бути виявлена їх відповідність таким, що сприяли б вирішенню виявлених у суб'єкта політики внутрішніх проблем або досягненню ним зовнішньополітичних цілей. В цілому в цьому контексті ми можемо виявити або штучне створення суб'єктом умов, за яких формуються міграційні процеси і набувають тих чи інших характеристик, або ознаки маніпулятивного впливу на свідомість людей у випадку якщо формування і перебіг міграційних процесів суперечить існуючим об'єктивним умовам.

Зазначене нами бажання суб'єкта здійснювати вплив на міграційні процеси у прихований спосіб або пояснюючи свої дії благовидними причинами, ускладнює задачу по виявленню цілеспрямованої діяльності по керуванню міграцією. Тим не менш навіть аналіз сюжетів і публікацій на тему міграції у відкритих джерелах інформації, завдяки яким можна здійснювати прямий вплив на свідомість людей – в засобах масової інформації, соціальних мережах, випусках телевізій, рекламних оголошеннях щодо роботи і навчання за кордоном, тощо – дає можливість виявити на яку аудиторію розраховані такі сюжети і публікації, ким і куди спрямовуються міграційні потоки, ким і яким чином здійснюється набуття міграцією конфліктного потенціалу і т.д.

Таким чином забезпечується можливість прогнозування можливих небезпек міграційних процесів, що є особливо важливим у випадку їх цілеспрямованого використання суб'єктом зовнішньої політики як засобу деструктивного впливу. В свою чергу це створює основу для прийняття на державному рівні рішень з метою протидії такому використанню міжнародних міграційних процесів і навіть для стримування зацікавлених суб'єктів від вдавання до них.

Список джерел

1. Воробьева, О. (2001) *Миграционная политика. Серия «Миграция населения»*. Минфедерации России. Москва. 44 с.
2. Зайончковская, Ж., Молодикова, И., Мукомель, В. (ред.) (2007) *Методология и методы изучения миграционных процессов*. Адамант. Москва. 370 с.
3. Ионцев, В. (1999) *Международная миграция населения: теория и история изучения*. Диалог-МГУ. Москва. 370 с.
4. Малиновська, О. (2018) *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії*. НІСД. Київ. 472 с.
5. Оникиенко, В., Поповкин В. (1973) *Комплексное исследование миграционных процессов: анализ миграций населения УССР*. Статистика. Москва. 159 с.
6. Позняк, О. (ред.) (2007) *Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи*. Умань. 276 с.
7. Римаренко, Ю. (ред.) (1998) *Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика*. Довіра. Київ. 912 с.
8. Хомра, А. (1979) *Миграция населения: вопросы теории, методики исследования*. Наука думка. Київ. 146 с.
9. Danyk, Y., Semenkov, M. (2019) 'Directed migration as a means to achieve the hybrid war goals', *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Питання політології"*, 35, с. 72-79.
10. Danyk, Y., Semenkov M. (2020) 'Peculiarities of use the migratory processes as the means of policy and hybrid destructive actions in the international relations in contemporary geopolitical condi-

tions'. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Питання політології"*, 36, с. 89-100.

11. Pacek, P., Danyk, Y., Semenkov, M. 2019 'Patterns of the migration during the hybrid warfare and its conflictogenity', *Torun International Studies*, 12, p. 61-73.

References

1. Vorobyova, O. (2001) *Migratsionnaja politika. Serija "Migratsija naselenija"*. Minfederatsii Rossii. Moskva. 44 s.

2. Zayonchkovskaja, Zh., Molodikova, I., Mukomel, V. (red.) (2007) *Metodologija I metody izuchenija migratsionnykh protsessov: mezhdisciplinarnoje uchebnoje posobije*. Adamant. Moskva. 370 s.

3. Iontsev, V. (1999) *Mezhdunarodnaja migratsija naselenija: Teorija i istorija izutchenija*. Dialog-MGU. Moskva. 370 s.

4. Malynovska, O. (2018) *Migratsijna polityka: globalnyj context ta ukrajinski realii*. NISD. Kyiv. 472 s.

5. Onikijenko, V., Popovkin V. (1973) *Kompleksnoje issledovanije migratsionnykh protsessov: analiz migratsij naselenija USSR*. Statistika. Moskva. 159 s.

6. Poznjak O. (2007) *Migratsijni protsessy v Ukrajinі: suchashyj stan i perspektivy*. Uman. 276 s.

7. Rymarenko, Y. (red.) (1998) *Migratsijni protsessy u suchasnomu sviti: svitovyj, regionalnyi ta natsionalnyj vymiry: poniatijnyj aparat, kontseptualni pidhody, teorija i praktyka*. Dovira. Kyiv. 912 s.

8. Khomra, A. (1979) *Migratsija naselenija: voprosy teoriji, metodiki issledovanija*. Naukova dumka. Kyiv. 146 s.

9. Danyk, Y., Semenkov, M. (2019) 'Directed migration as a means to achieve the hybrid war goals', *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. Serija "Pytannja politologiji"*, 35, s. 72-79.

10. Danyk, Y., Semenkov M. (2020) 'Peculiarities of use the migratory processes as the means of policy and hybrid destructive actions in the international relations in contemporary geopolitical conditions'. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. Serija "Pytannja politologiji"*, 36, s. 89-100.

11. Pacek, P., Danyk, Y., Semenkov, M. 2019 'Patterns of the migration during the hybrid warfare and its conflictogenity', *Torun International Studies*, 12, p. 61-73.